

Vilse i naturen

Bekämpa invasiva arter eller själva idén? Eller bara motarbeta "rasistiska" språkbruket?

Invasiva främmande arter ska stoppas innan de får fäste. De måste hindras att spridas. De främmande ska utrotas, säger de som är engagerade i det internationella arbetet med biologisk mångfald. Är det sakligt motiverat att jaga invasiva arter? Dessutom, med detta ordval? Kan språkbruket förklara främlingsfientliga politikens prioritering av gröna frågor inom miljöpolitiken? Båda sakerna verkar kunna ifrågasättas. Alltså både språkbruket och vilka åtgärder som är motiverade och effektiva för biologisk mångfald.

"Det finns arter vi hinner stoppa innan det är för sent. Flera invasiva främmande arter har redan fått fäste i stora delar av landet och där handlar det om att begränsa och hindra fortsatt spridning."

(Naturvårdsverkets monter på trädgårdsmässan mars 2018)

...de är främmande för vår natur. De har inga naturliga fiender här. De kan äta på sådant som är sällsynt i vår natur. Invasiva arter är det största hotet mot vår biologiska mångfald.

(En naturvårdare i Helsingborg, SR 29 oktober 2018)

Startpunkten för funderingar kring begreppet invasiva främmande arter har varit det otäcka språkbruket. Sättet att argumentera om invasiva arter är stötande. Finns det hållbara skäl att använda ett sådant språk? Det låter som främlingsfientliga krafter har hittat på det. Hur som helst är det ett resonemang från deras hemmaplan. I flera decennier har det förts en diskussion om relevansen av invasiva artteorin, inklusive språkbruket. Argument utifrån olika synsätt har utvecklats. Diskussionen har förts inom olika akademiska discipliner.

Den här texten handlar om utrotning av invasiva främmande arter. Vilka är de och varför ska de bekämpas? Och med vilka medel? Är det möjligt att göra detta och måste det beskrivas med de rasismosande orden? Naturligtvis kan fler saker ifrågasättas. Invasiva artresonemanget hänger samman bl.a. med biologisk mångfald, som omfattas av en global konvention med stor uppslutning. Är det motiverat att jaga invasiva arter, som ett sätt att bevara biologisk mångfald? Detta hänger förstås ihop, men denna text ska så gott det

går begränsas till språkbruket om att utrota de främmande arterna. För det behövs en viss omväg: diskutera invasiva artteorin, var den kommer från och om dess giltighet. Om det finns goda skäl bakom, måste ändå ett språkbruk som kan jämföras med rasisternas främlingsfientliga retorik användas? Om inte, hur skulle ett alternativ låta?

Invasiva artbegreppet härstammar från en idétradition som är förhärskande inom grön naturvård – etablerad inte minst i konventionen om biologisk mångfald, EU-regler och svensk lagstiftning och praktisk verksamhet – där det tas för givet att samhället ska styra över naturen. Detta kan ställas emot ett synsätt inom ekologin - och inte minst genom en modernt renoverad marxism - att samhälle och natur är integrerad. Kapitalismen har ju omvittnad inverkan på naturen. Genom historien har naturen stöpts om allt eftersom det funnits utsikter att ta ut profit. Något som sker i stor skala under kapitalismen. En art bland växter och djur har varit invasiv ena stunden och inte nästa. Detta ser ut att ha växlat inte minst beroende på ekonomiska skäl; när ett trädslag börjat kunna ge vinst har det inte längre betraktas som invasivt.

Uppläggningsen av denna text är att efter en genomgång av invasiva artteorin sammanfatta motargumenten. Detta ställs sedan mot ett referat om synen på naturen – och hur kapitalismen hanterar den. Det hela ska ända upp i en slutsats om det befogade att använda det rasistiska utrotningsspråket via vissa kommentarer om invasiva artresonemanget. Och vilka är alternativen?

Mångfald

Konventionen om biologisk mångfald har antagits av de flesta av jordens länder, ca. 190. I den står det bl.a. "Varje land ska, så långt det är möjligt och ändamålsenligt, hindra, kontrollera och utrota främmande arter som hotar ekosystemet, habitat och arterna."¹ Till bakgrunden för konventionen hör 1980 och -90:talens upprop att näst efter förlusten av naturliga livsmiljöer för växt- och djurarter så är det att främmande arter sprids. Det har kommit att kallas det *andra värsta hotet* i litteraturen och används av inblandade

---

¹ Artikel 8h, Konventionen om biologisk mångfald, förkortat CBD. Där står det: "Each contracting Party shall, as far as possible and as appropriate, prevent the introduction of, control or eradicate those alien species which threaten ecosystems, habitats or species." Ekosystem kan översättas med ett naturområde med fokus på samband mellan organismer och miljön. Habitat är en mindre lokal inom ekosystemet där en art kan leva. I ekosystemet ingår djur – men av allt att döma inte människan.

branscher sedan dess. Det är förstås riktigt att arter tar sig till nya platser (och kanske lämnar andra platser). Det är ju enkelt att inse. Skälen till det kan vara flera, som vi kommer diskutera vidare. Men frågan är förstås hur farligt det är och om det är motiverat att kriga emot dessa förändringar.

CBD-konventionen har en lista på invasiva främmande arter. Invasiva främmande arter är sådana som när de införs eller sprids utanför sina naturliga tidigare (föregående) och nutid områden anses hota, d.v.s. menligt minska, den biologiska mångfalden. Den hotar alltså mångfalden trots alltså att den direkt bidrar med ytterligare en art till ekosystemet.

Ända från flera tusen år sedan har människorna rumsterat om i naturen, bl.a. genom att flytta och odla med främmande arter. Numera är internationella handeln omfattande med t.ex. plantor för träd och häckplantage, inte minst i privata trädgårdar.

Biologisk mångfald förknippas med bevarande, snarare än utveckling. Ungefär 20 procent av djurarterna är utrotningshotade. Buden om vad som krävs för att bevara artrikedomen skiftar. Allt mellan 25 och 75 procent av totala ekosystemet anses behöva bevaras. Osäkerheten beror på att kunskapen är bristfällig om vad det är för artrikedom som finns idag globalt sett. Det finns också kunskapsluckor om hur ekosystemet egentligen fungerar. Effekten av och på klimatförändringarna är heller inte klarlagda. Idag är ca 4 procent av haven och 15 procent av land skyddat, t.ex. som nationalparker. Målen under biologiska mångfaldkonventionen för 2020 går längre: då ska det vara 10 % hav respektive 17 % land skyddat. Dessutom är det skillnad på kvaliteten på skyddet; det växlar avsevärt mellan olika ställen på jorden idag. Alltså bedöms behoven vara både bättre och mer av jorden under skydd än idag.²

Det sker en ganska snabb och omfattande utarmning av artrikedomen. Det har skett förut åtminstone fem gånger under förhistoriska geologiska perioder som anses ha haft naturliga orsaker. Denna gång är det annorlunda för nu anses huvudorsaken

---

² Se t.ex. Carboneras, C. et al, *A prioritised List of Invasive Alien Species to Assist the Effective Implementation of EU Legislation*, J Appl Ecol. 2018;55:539–547. Forskare och företrädare för sakägare rapporteras ha kommit fram till 1323 arter på en lista baserat på förhandlingar och bedömningar om artens spridning och om den har märkbar skadlig effekt på biologiska mångfalden. Detta kan leda till utvidgning av EU-förordningens lista. Endast ett fåtal av dessa arter har riskbedömts. Kriterierna fokuserar effekter på biologisk mångfald och ekologiska tjänster, inte socio-ekonomiska faktorer.

till biologiska utarmningen beror på "mänskliga" orsaker. Därför har den nuvarande tidsperioden av somliga börjat benämnas "antropocen". Nutiden förknippas med andra ekologiska krissymtom, som klimatförändringen och försurning, orsakade av "människan" eller som kritiker säger av kapitalismens funktionssätt. Biologisk utarmning sker inte minst genom monokultur och användning av växt- och djurbekämpningsmedel i jord- och skogsbruk.

Invasion

"Invasiva arter är det största hotet mot den biologiska mångfalden."

Invasiva främmande arter anses hota befintliga arter. Men alla främmande arter är inte invasiva, dvs. alla hotar inte. Det är flera som har kommit till nya lokaler utan att de bedöms orsaka skada. Flera arter har ju också introducerats medvetet för att de betraktas vara till nytta. Klassiska exempel på invasiva främmande arter är sådan som konkret visar sig hota spridning och fortlevnaden av en annan art. T.ex. som råttor och katter som kommit till någon isolerad ö och orsakat minskad sjöfågelpopulation. Å andra sidan finns arter som hotar andra arter utan att vara främmande i ekosystemet.

Det bedöms finnas 12 000 främmande arter inom EU. Det är inte minst många vanliga jordbruksgrödor som ursprungligen tagits från södern. Invasiva främmande arter är sådana som finns utanför sitt ursprungsområde. Och att de skadar ekosystemet. Alternativt kan det handla om ekonomisk skada, t.ex. på jordbruk. En sådan art kan ha hamnat där med eller utan hjälp. Ungefär 10-15 procent av de främmande arterna i EU bedöms invasiva. En sammanställning preciserar antalet till 1323 arter.³ EU:s förordning och konventionen listar en andel av dessa invasiva arter. I nuläget är det 11 arter som anses aktuella för Sverige, av de 49 på EU:s lista. Det finns dock inga allmänt erkända riskbedömningskriterier, så det kan vara helt godtyckliga skäl som gjort att en art hamnat på listan.⁴

Alla de 49 arterna som EU listat som invasiva finns alltså inte i Sverige. Lokala naturvårdare och lantbruksorganisationer driver på om att jakten ska intensifieras på fler arter. Ett exempel är en sköldpadda som finns i Skåne. I ett inlägg i Sveriges Radio⁵ har den jämförts med kanadagås som en LRF-företrädare nämner som avskräckande exempel; den borde ha utrotats innan det blev försent,

---

³ Se not 2.

⁴ Listan på 11 invasiva arter i Sverige ([uttagen 12 nov 2018](#)).

⁵ Sveriges Radio, *Lokalt kan de göra rejäl skada*, 29 oktober 2018. [Länk \(29 okt 18\)](#).

redan på 1950-talet, säger han i inslaget. Det framgår dock inte hur utvecklat invasivaresonemanget var på den tiden. Samma dag i oktober berättade radion att skogsägarna nu ökar plantering av gran stället för tall, eftersom älgarna gillar att äta tall men är inte lika sugna på gran. Granen sprids en gång åtminstone delvis invasivt, men strax visade sig ha ekonomiska fördelar jämfört med alternativa trädslag. Nu sprids den alltså medvetet utifrån en bedömning av det ekonomiska utfallet.

I Sverige kan man straffas med fängelse upp till två år om man bryter mot reglerna om hantering av invasiva arter. En förordning om invasiva arter i Sverige anger bl.a. vilka myndigheter som har ansvar. De ska bl.a. bedöma om en art bör införas på listorna över invasiva arter, gå med på undantag, övervaka och föreslå utrotning.⁶

Arterna sprids genom handeln, följer med transporter, i samband med turism och klimatpåverkan. EU-reglerna bestämmer vad som inte får ske med invasiva arter: handlar med, odla, sprida, osv. Detta gäller de arter som EU listat som invasiva. Har en sådan upptäckts föreskrivs att den ska utrotas. Det är en EU-medlemsstat skyldig att göra. Och det tar de svenska reglerna och tillämpningen fasta på. Myndigheterna uttrycker sig mycket bestämt om hur det hänger ihop och att utrotningen krävs. Vissa arter "trivs för bra" och bedöms ta för stor plats.⁷ Men det finns ett men här också: enligt EU-reglerna kan man avstå utrotningen. Skälen kan vara att man inte vet hur genomföra utrotningen eller att det skulle bli dyrt. Det finns även föreskrifter om att reparera skador på ekosystemet från främmande invasiva arter.

Regelsystemet är uppbyggt med CBD-konventionen och EU-förordningen som ska genomföras i Sverige genom regler från riksdagen, regeringen och myndigheter.⁸ CBD-konventionen talar om utrotning av de invasiva arter som hotar ekosystem, habitat och arterna. Alltså inte uttalat att det hotar ekonomisk aktivitet, som är en vanlig tolkning bl.a. i informationen från myndigheterna. De regler i EU och Sverige som kommit till för att genomföra konventionen

---

⁶ Förordning om invasiva främmande arter, 2018:1939 gäller från 1 januari 2019. Förarbete: Regeringen, *Invasiva främmande arter*, prop. 2017/18:211. Reglerna införs enligt kap 8, 3-4 §§ miljöbalken (ändring 2018:1427). Sanktionsbestämmelser finns i kap 29 i MB.

⁷ Naturvårdsverket, *Sprid inte invasiva främmande arter*, [webbsida](#) (18 oktober 2018). Det finns också information på t.ex. [artdatabanken.se](#).

⁸ EU reg [1143/2014](#). OJ L 317, 4.11.2014, p. 35–55. EU-listan, reg [2016/1141](#) och reg 2017/1263. En sådan EU-förordning gäller som lag i Sverige.

lägger dock till kampen även mot de främmande arternas negativa effekt på social och ekonomisk verksamhet. Arter som lyder under andra särskilda regler undantas från att hänföras till de invasiva arterna, t.ex. genetiskt modifierade organismer (GMO). Det finns en rad djurhållningsrelaterade EU-regler som också ligger utanför invasiva EU-förordningen. Det rör sig om ett 40-tal regler enligt EU-kommissionen. Arter som behandlas i dessa betraktas alltså inte som invasiva trots att de kan avsevärt påverka artsammansättningen och att de är till för att dra kortsiktig ekonomisk nytta av naturen.

Enligt en färsk bedömning finns det i Sverige arter med *mycket hög risk* invasiveffekt bland ett stort urval bedömda arter, ca. 100 av 1000-talet arter, däribland både växter och djur. Effekterna kan vara att de tränger ut eller ersätter befintliga arter på olika sätt. Högriskgruppen domineras av kräftdjur och kärlväxter, alltså träd och buskar.⁹ Exempel på invasiva arter i Sverige är signalkräftan, som införts avsiktligt. En annan som kommit med i fartygslasten är fisken smörbult. Stora ostronarten Gigas skördas i en blomstrand industri på västkusten idag. Den anses som invasiva – men drar in bättre ekonomi för de som skördar och säljer ostronen. De ger uppenbarligen bättre utbyte för dessa fiskare än de gamla vanliga mindre ostronen.¹⁰

Dagens Nyheter berättade nyligen om jakarandaträden i bl.a. republiken Sydafrika. De är egentligen invasiva - fördes dit av koloniserare - men har blivit en turistattraktion trots ringa värde som råvara. Dock sprider sig träden snabbt och suger åt sig mycket vatten framför rötterna till andra törstiga arter. Jakarandaträdet anses invasivt eftersom det inte fick med sig naturliga fiender. Men nu har en annan invasiv art, en insekt, gett sig på jakarandan. Den utrotningshotade jakarandan från Sydamerika är en annan växt och det är den som används i bl.a. snickerier. Den har mycket bättre egenskaper som råvara.¹¹

Göteborgsradien berättade om hur elever från flera skolor varit ute på havet och "fiskat invasiva eller främmande arter" i maj 2017. Eleverna hittade inga invasiva fiskar eller musslor men fick kan man förstå av inslaget uppenbarligen veta hur farliga de kan vara. Flera

---

⁹ Artdatabanken, *Vårt arbete med främmande invasiva arter*, [webbsida](#) (18 oktober).

¹⁰ Enligt ett inslag i SVT:s Aktuellt, kvällssändningen 18 oktober.

¹¹ Esbjörnsson, E, *Populärt träd tvingar myndigheter backa*, Dagens Nyheter, 17 december 2018.

myndigheter och universitet i Göteborg hjälpte till att förmedla den gängse uppfattningen.¹² Det framgick inte om de var ute för att utrota de främmande arterna, eller om de bara tittade på. Men det är förstås en tankeställare att barn redan i unga år får lära sig om vad som hör hemma respektive vad som är främmande.

Skälen till att man utformade biologiska mångfaldskonventionen, inkluderat idén om de skadliga invasiva arterna, kanske inte grundar sig bara i vetenskapen. Det talas i litteraturen stundtals om att ursprunget snarast är den aktivism som några aktiva drivande personer stod för, baserat på deras idéer om hur naturen bör bevaras.¹³

Naturvård

Det är en etablerad praxis att vårda naturen – inte minst skogen. Då ingår att bevaka skador. Sådana kan orsakas av arter som inte är främmande och invasiva. Ett aktuellt exempel under 2018 är granbarkborren som orsakat relativt stora skador på skogen. Sättet att kontrollera granbarkborrens framfart är dock sedan länge väletablerat. Trots myndigheternas och skogsbranschens omfattande information om detta lyckas alltså barkborren ändå ta sig fram. Till en del tycks det ske därför att skogsägarna inte bryr sig tillräckligt, trots ekonomiska förluster.

Det finns en kritik mot biologisk mångfaldsbegreppet, etablerad genom konventionen, som kopplar ihop den med nyliberal kapitalism och/eller konservatism. Det är förstås grannliga och utmanande att diskutera en så pass omfattande vetenskapligt beskriven företeelse som biologisk mångfald. De har ett försteg eftersom stora forskningsanslag läggs på biologisk mångfald men mindre på samspelet natur-människa och villkoren för en viktig artfloras fortlevnad. Här ska bara kort relatera till detta, utan att göra denna fråga till en huvuduppgift just nu. Det finns dock gott om exempel på mer eller mindre medveten minskning av biologisk mångfald. Inte minst gäller det för ekonomisk vinnings skull i t.ex. jord och skogsbruk. För monokulturell industriell odling är ju själva förutsättningen begränsning av artrikedomen. Perspektivet med ett marknadsorienterat bevarande av naturen har visats inte fungera inte minst på grund av sådana motsättningar. Det går inte att sätta

---

¹² SR P4 Göteborg, Elever på jakt efter främmande arter ([uttag 12 nov 2018](#)).

¹³ Chew, M, och Hamilton, A, *The Rise and Fall of Biotic Nativeness: A Historical Perspective*, avsnitt i bok, Richardson, ed., *Fifty Years of Invasion Ecology*, Wiley-Blackwell, Oxford, 2011.

pris på exploateringen av de olika värden som naturen har för att åstadkomma detta.¹⁴

De dominerande sätten att förvalta naturen kan alltså visas baseras på nyliberala värderingar. På flera sätt innebär det att befordra ett ohållbart nyttjande av naturrikedomar som innebär att det inte bidrar optimalt till rationellt nyttjande. Därmed bidrar det inte på ett rationellt sätt till mänsklig överlevnad. Det hjälper inte till att föda jordens befolkning – alla vi som finns här nu och de som kommer leva i framtiden. Därmed bidrar den inskränkta nyliberala metoden, som medför en begränsning av utbytet från naturen, till konservativa uppfattningar som främst att lösningen på livsmedelsbrist skulle vara befolkningsbegränsning.¹⁵

Jakten på invasiva

Utgångspunkten för jakten på invasiva främmande arter är uppfattningen att de hotar den biologiska mångfalden. En av de främsta och tidiga urkunder från 1950-talet anger flera exempel på invasion av främmande arter. Beträktningsättet och fokus för forskning har dock fått spridning och anses ha utvecklats främst de senaste decennierna. Detta verkar snarast skett tack vare tillgången på utvecklad datorkraft för att behandla data än ett utvecklat kritiskt förhållningsätt till de tidiga utgångspunkterna om invasiva främmande arter. Den gamla teoribildningen verkar bestå hos de officiella uttolkarna, d.v.s. forskare och myndigheter. Innan 1990 hade knappt några akademiska artiklar publicerats om *invasive ecology*, men ökat exponentiellt sedan dess.¹⁶ Mer modernt kan invasiva arter ses från åtminstone tre aspekter: 1. som ett ovälkommet störningsmoment, 2. som en naturlig variation, d.v.s. icke verksamhetsstyrd förändring som kan ha positiva effekter och 3. en åtgärd för att motverka miljömässig degradering, t.ex. climateffekten.

Hittills har biologisk mångfald i stor utsträckning hanterats i sitt stuprör, utan särskilt samröre med andra miljöproblem. Ett modernt

---

¹⁴ Büscher, B et al, *Towards a Synthesized Critique of Neoliberal Biodiversity Conservation, Capitalism Nature Socialism*, (2012) vol 23:2, 4-30. Kritiken av bevarande av naturen finns i en relativt omfattande litteratur. Prissättningen av sk. ekosystemtjänster är ännu en nyliberal aspekt.

¹⁵ Angus I, och Butler, S, *Too Many People? Population, Immigration and the Environmental*, Haymarket, 2011, 266, vill vederlägga befolkningsbegränsningsteorierna.

¹⁶ Elton, C, *The Ecology of Invasions by Animals and Plants*, 1958. Exempel på invasivfall finns i 50 års jubileumsnummer av *Diversity and Distributions* ([uttag 12 nov 2018](#)).

nyttillskott är att börja försöka samordnat ta hänsyn till klimateffektens påverkan på artbeståndet.

Om nu jakten på invasiva för en stund antas vara en ändamålsenlig metod – är den effektiv? Viss forskning har undersökt utbredningskraften hos en invasiv art och vad kampanjer mot vissa främmande arter gett. Det finns både naturliga begränsningar vart och hur mycket en art kan spridas och hur lyckosam ett utrotningsförsök kan bli.

I akademisk litteratur finns vissa bedömningar om hur artutrotningsförsök utfallit. Utrotning kan ske på olika sätt. Ett av de mildare är att odla arter som bromsar spridningen av den invasiva. Å andra sida kan det vara fråga om att fysiskt tillintetgöra en art. I ett fall att utrotningssträvandena av en invasiv växt i Australien fick man stora negativa effekter på annan växlighet, sådan som inte var varken invasiv eller tänkt att utrotas. Författarna noterar i studien att det finns åtskilliga exempel på oavsiktliga bieffekter och att det krävs omfattande och kostsamma resurser att reparera skadorna. De skriver också att sådana effekter normalt inte tas i beräkning i sådana här fall.¹⁷

Utrotningskampanjer har bedömts lyckas varannan gång. Större kampanjer – med nationell utsträckning – lyckas mer sällan. Lättast att lyckas har kampanjer där skadorna varit på en lokal jordbruksodling.

Men forskare menar att det finns många inverkanseffekter med okänd effekt på utfallet.¹⁸ I beräkningar av den ekonomiska nyttan är vinsterna med att utrota en art bättre kortsiktigt utbyte från jordbruket och att försurningen minskas. Andra områden man försöker se positiva effekter på är bl.a. hälsoeffekter och friluftsliv. På det sättet kan förtjänster med utrotningskampanjer räknas hem.

Forskare har också tittat på utvecklingen av och effekten av en invasiv art på lite längre sikt. Som exemplet med hundkex; den gjorde att växtligheten till en början minskade. Men denna tenderade att repa sig och återkomma samtidigt som hundkexen minskade. Flera faktorer antas inblandade, som t.ex. odlingsjordens

---

¹⁷ Bergstrom, D. M, *Indirect Effects of Invasive Species Removal Devastate World Heritage Island*, Journal of Applied Ecology, 2009, 46 , 73–81.

¹⁸ Pluss, T, et al, *When are Eradication Campaigns Successful?* Biol Invasions (2012) 14: 1365-1378.

sammansättning.¹⁹ Men detta är långt ifrån klarlagda samband, kanske inte heller möjliga att klarlägga och att generalisera.

En mer allmän översiktlig kritik av jakten på invasiva har ägnats bl.a. i en hel bok som i sin tur gett upphov till rätt omfattande diskussion. Där ifrågasätts hur de invasiva betraktas och provokativt försöker visa att sådana tvärt om skulle vara räddningen för den biologiska mångfalden. Alltså trots att de kan orsaka skada på olika sätt i vissa fall. De invasiva har blivit vad de blivit beroende på mänsklig åverkan på naturen. Naturen förändras ständigt och det är missledande att skilja mellan befintliga och främmande arter. Historisk finns ju många arter som i olika sammanhang växlat mellan att vara båda. Det finns ingen orörd natur. Författaren betonar att det är mer fråga om vad arterna kan åstadkomma och pekar på exempel där främmande arter bidragit till återväxt och nytt liv för vissa befintliga arter. I många fall kan man därför släppa de invasiva lös, menar han. Bokens ärende är inte att släppa naturen fri utan det handlar om att ifrågasätta hur bevarandet ska göras. Det händer tvärtom att främmande arter främjar biologiska mångfalden och stärker existerande arters fortlevnad. Invasiva har t.ex. fungerat som föda för befintliga.²⁰

Boken har från vissa håll förts åt sidan bara på grund av att författaren är journalist snarare än forskare. Och att boken inte presenterar någon glasklar lösning på hur balansera naturens egen biologiska utveckling och människans inverkan. Det kan innebära passivitet inför exploatörerna.²¹ Ett annat spår har varit att man erkänt att det är omöjligt att styra den biologiska utvecklingen totalt sett. Bevarande kan realistiskt bara ske inom vissa områden. Resten kommer behöva släppas till sitt öde, och det vet vi betyder att det kommer att påverkas mer eller mindre beroende inte minst på hur intressant det är ekonomiskt.

Invasiva – vad då?

Den akademiska kritiken – ofta från filosofisk utgångspunkt – av invasiv artteoriin skjuter in sig på språkbruket om att hindra, utrota och att utpeka något som främmande och samtidigt oönskat.

Men först och främst finns förstås den ständiga diskussionen om fakta respektive värderingar. Förutom att själva begreppet ifrågasätts

---

¹⁹ Dostál, P, et al, *The Impact of an Invasive Plant Changes Over Time*, Ecol Lett. 16; 10; 1277-1284.

²⁰ Pearce, F, *The New Wild - Why Invasion Species Will Be Nature's Salvation*, 2015.

²¹ Empson, M, *Invasion Species and "Rewilding" – Is Doing Nothing a Solution?* Blog på Climate&Capitalism ([uttaget 12 nov 2018](#)).

som pseudovetenskapligt, finns det ingen klar "sanning" om det positiva med jakten på invasiva arter inte minst därför att man kan se på det på olika sätt. Men även om begreppet antas vara berättigat, har forskare visat att det ledet till ett förenklat ont mot gott. Därmed, menar man, har relativt komplicerade förhållanden kommit i bakgrunden och också att det står i vägen för bättre förståelse för orsakssammanhang och möjliga motåtgärder. För inte minst fattiga områden där människorna är mycket beroende av naturen kan begreppet stå i vägen för möjligheter till utveckling.²²

Språkbruket

Kritiska röster har protesterat mot hur invasiva arter benämns och hur tongångarna går om vad som måste göras

Dels finns en kritisk strömning som uppehåller sig vid språkbruket – xenofobi – dels ifrågasätts nyttan med jakten. De senare är ofta experter av facket som pekar på att främmande arter ofta är relativt harmlösa och gör därför inte så stor skada. Dessutom kan inte spridningen hindras. Dessa kallas t.o.m. invasiva art-förnekare jämfört med klimatförnekare. Vissa försök har gjorts att mildra eller ersätta det aggressiva "xenofoba" språkbruket, utan framgång hittills.

I en blogg listas försvårande hinder för att få genomslag av åtgärder mot invasiva arter. Att ord som "invasiva" och "alien" för tankar till science fiction och till en svartvit värld av ont-gott. Dessutom kan det föra tankar till en uppfattning om att det är en harmonisk och orörd natur som hotas. De betonar att ekosystemen är allt annat än harmoniska. De säger inte att det är ett rasistiskt begrepp, men de betonar att det finns ett gemensamt tankespår till främlingsfientlighet. Bloggarna menar att begreppet invasiva främmande arter inte hjälper oss att förstå hur naturen fungerar. Det är dessutom olyckligt att man angriper naturen på ett sånt aggressivt och konfrontativt sätt.²³ Det har dessutom påpekats att en art som visserligen är generell invasiv och främmande har olika påverkan beroende på ekosystemet. Dessutom har uppdelningen, med begreppet inhemsk art i motsats till främmande ifrågasatts.

Borgerligt kynne

Uttryck som "utrota det främmande" "stoppa artinvasionen" "stoppa artblandning" – är det särskilt förknippat med en viss ideologi? Det

---

²² Lidström, S. et al, *Invasive Narratives and the Inverse of Slow Violence...*, Env. Hum, vol 7, 2015, pp 1-40.

²³ Lidström, S. och West, S, *Changing Our Attitude...*, PLOS Blogs.

låter främlingsfientligt – många har hävdad som vi sett att det rent av är rasistiskt. Det är ju särskilt frekvent i politiken, bland bloggare och i etablerade media, där även annars rätt sansade personer låter som att de fått invandring på hjärnan. Det tycks leta sig in på allt fler områden. Uppfinningsrika ideologiska jobbarna vrider och vänder på de ömkliga begreppen. Jag hörde att personer med tydlig främlingsfientlig framtoning kom fram till monitorn med information om invasiva arter på en trädgårdsmässa. De ville använda argumenten om att utrota de främmande arterna på människosläktet.

Jämför med. det närmast besinningslösa och allt mer vanemässiga utpekande av en idrottsutövarers nationella bakgrund. I ett närmast löjeväckande exempel nyligen skrev en italiensk dagstidning om att hösten 2018 är alla huvudansvariga ledare för fotbollens högsta serie av italiensk börd – äntligen tycks de mena. Bara tre utländska exceptionella tränargenier har varit mödan värt att engagera i italiensk fotboll, enligt tidningen. De nämnde inte i det sammanhanget att flera av storklubbarna ägs av kapital som hör hemma utanför Italien.

I närmast skräckslagna ordalag återkommer ledande journalister gång på gång till invandring av människor till Sverige. Stoppa! Utrota! tycks eka i bakgrunden. Men varför används dessa starka ord och varför ska det vara utrotning, gränsdragningar och därmed inneslutning? Är det något speciellt borgerligt karaktärsdrag? Det är klart – mycket av populärkulturen baseras på konfliktlösning med våld och ofta rent falskt konstruerade motsättningar - så, många är vana vid språkbruket.

Det tycks inte vara en tillfällighet att extrema högerkrafter som driver att minska miljöanpassningen genom budgetneddragningar ändå vill satsa på gröna naturvården. Man kan ana att, förutom att det för dom kan tänkas ha en nationalistisk vinkling, de ju också har snappat upp detta med att utrota de främmande arterna. Ett aktuellt exempel är den svenska riksdagen med högermotioner om miljövärd med neddragningar på annat än viss naturvård. Myndighetsarbetet med den gröna miljön har fått relativt bättre gehör än annan i SD-M-KD-budgetreservation som beslutades i december 2018 och som ska gälla under 2019.

Borgerlighet och medelklass har bl.a. karaktären av ett mellanläge – med drömmar om att flytta socialt både uppåt och motsvarande mardrömmar om att halka neråt. Det innebär en utsatthet, i osäkerhet mellan samhällets övre skikt respektive de som har det

sämre. Det finns alltid en risk – eller hot – att ramla ner i sämre omständigheter och få dela villkor med de som är sämre lottade i samhället. Och det pågår en ständig strävan att efterlikna och stiga i social status och ta plats bland de rika. Det är vanligt att citera Carl Schmitts karaktärisering av borgerlighetens kynne: uppslukad av den privata sfären, misstankar mot allt utanför. Visionen om en värld lika som hemmets lugna vrå bidrar till en förvriden syn om världen. Då blir allt främmande som finns utanför, som betraktas som en fridstörare naturligtvis oönskad. Borgaren är ängslig.²⁴ Genom ett allt starkare nyliberalistiskt ekonomiskt värderingsfokus kan borgarens oro tänkas allt mer få ekonomisk prägel. Allt mer koncentreras rädslan på det ekonomiska värdet på hushållets tillgångar. Katastrofen är om hushållet förlorar i pekuniärt värde. Främst kanske detta konkretas genom värdeminskning på bostaden. Och det kan ske t.ex. på grund av inflyttning av främmande grannar.

I det här sammanhanget kan dygdighet och hemvävdhet – som kan slå över i främlingsfientlighet – vara ett av skälen till att borgaren tillgriper våldsamt språk och t.o.m. agerande för att försvara sin vrå.

Omsorg

Vad skulle då alternativet kunna vara för begreppen *utrota de främmande invasiva arterna*, distanserat från nyliberalismen? Dessutom bör orden visa att anpassningen måste ske samordnat med att tackla de andra miljöhoten. Det kunde heta (kanske det är oundvikligt att inkludera biologiska mångfalden): "omsorg om naturen", "försäkra om en hållbar artbalansen på den globala naturens egna villkor". Mycket kan göras, men det krävs medvetna och samfälliga åtgärder inom flera miljövårdsområden. Och – det är förstået angeläget att börja på den vägen redan idag.

Perspektiv

Kapitalism flyttar om i naturen

Kända exempel på spridning och flyttning av en art finns från många tusen år tillbaka. Mest utpräglad har det skett de senaste århundrandena. Då har det skett i stor skala. Det kan förknippas med kapitalismens utveckling och medvetna åtgärder i vinningssyfte. Exploateringen av ön Madeira har nämnts som ett exempel i kapitalismens tidiga skede. Före portugisiska kolonialismen var ön

---

²⁴ Fronesis, *Borglighet*, nr 24 (2007) kan ge en del.

övervuxen av skog. Den skövlades helt av portugiserna. Efter ca. hundra år, på 1500-talet, blev det svårt att hitta ett enda träd på ön.²⁵

Kritisk mångfald

Marxistisk tradition har bedömts inte sysslat nämnvärt hittills med varken de specifika företeelserna biologisk mångfald eller invasiva arter. En förklaring till detta glapp kan vara att det hänger samman med svåra frågor som befolkningstillväxt.²⁶

Däremot finns en livlig diskussion inom begreppet ekosocialism. Med stort inflytande har John Bellamy Foster de senaste decennierna efter närläsning av Marx skrifter menat att kretsloppstänkande och helheten människa-natur ska tillhöra traditionen och vara grundstenar för en hållbar strategi. Foster vänder sig emot uttolkningar av Marx tidigare skrifter som ofta fått en människocentrerad och dualistisk slagsida. Han menar att senare marxistiska arbeten motsäger detta och ger tvärtom tillräckligt underlag för att analysera sammanhangen. Alienationen hos naturen hänger samman med varuproduktion enligt kapitalismen. Och det står i motsättning mot planetens ekosystem. För största ekonomiska vinning används resurser – forskning och teknik – för att snabba på utnyttjandet och höja utbytet från naturen. Det sker för kortsiktig vinning, utan tanke på naturens fortbestånd. Djur betraktas som maskiner. Det har givit processer som överstigit jordens begränsningar: försurning, klimathot och artutarmning; alla är företeelser som hänger samman. För att bryta detta och åstadkomma en enhet människa-natur krävs att kapitalismen avskaffas. Slutsatsen är att en effektiv miljöanpassning inte är möjligt utan att det sker.²⁷

Kom ihåg att Ekosocialismresolutionen från Fjärde Internationalen tecknar just denna bild av problemen. Dessutom vidareutvecklas vilka lösningar som krävs. Den ger bl.a. jordbruket en nyckelroll för den utarmade biologiska mångfalden och pekar på olika grupper av ursprungsbefolkningars försvarskamp.²⁸

---

²⁵ Moore, J. W. och Patel, R, *The World in Seven Cheap Things*, London, 2018.

²⁶ Thornett, A, *The Biological Crisis...*, [Presentation](#) vid Historical Materialism Conference 2014.

²⁷ Bellamy Forster, J, flertalet skrifter, bl.a. *Marx and Ecology*, NY, 2002, och *The Metabolic Rift*, NY, 2010. Se också tidskriften Monthly Review, november och december 2018: *Value Isn't Everything*.

²⁸ *The Capitalist Destruction of the Environment and the Ecosocialist Alternative*, 11 april 2018, internationalviewpoint.org.

För vår diskussion om biologisk mångfald och invasiva arter kan det räcka med den korta sammanfattningen. Vad vi behöver här är ett avstamp i teorin som möjliggör en diskussion om det specifika ämnet artrikedom - spridning respektive utrotning - under kapitalismen. Det är dock inte helt lätt att från den teoretiska överbyggnaden kliva ner i en konkret frågeställning. Kan en väg att ta sig fram vara genom frågorna: Vilken roll har kapitalismen i omvandlingen av naturen? Följdfrågorna, bl.a. Är kapitalismens natur dömd till undergång – med en irreversibel artfattigdom? och Kan jakten på invasiva arter återställa eller hindra naturlig utarmning? är för stora för att behandla inom ramen för denna artikel. Vi behöver inte gå in på den omfattande diskussion om verksamhet som inte minst utvecklas av bland olika ekosocialistiskt präglade akademiska kretsar. Den handlar om större övergripande frågor om samband-samhörigheten mellan människa och natur och effekterna av kapitalismens utveckling.

Har marxismen eller ekosocialismen pratat om de konkreta frågorna om naturens artrikedom? Michaël Löwy tar upp kampen mot stora hyggena och massplanering av annan växlighet i Amazonas som exempel. Ekosocialister kan lära sig av den lokala befolkningens insiktsfulla sätt att ta om hand naturen, enligt Löwy.²⁹ Där har det handlat främst om en försvarskamp mot övermäktig multinationella bolags skövling. Men hur ser det detaljerade alternativet ut? Hur vårdar man – och tar ut "tillväxten" ur – naturen?

Det som är klart är att kapitalistisk exploatering medfört en omvandling av naturen som annars inte skulle skett på det sättet. All natur är påverkad. Exempelen är många om en utarmning av artrikedomen och om missriktade och misslyckade försök och strävanden att "rätta till" vad som anses gått snett. Både genom nyodling och utrotning. De ekosocialistiska motåtgärderna för att komma till rätta med de allvarliga miljöhoten, inklusive den biologiska artutarmningen, bör ha en positiv inverkan också på de invasiva arterna. Det gäller både omfattningen på spridningen av sådana och på effekten av en sådan i det ekosystem den inte fanns tidigare.

Sammanfattande kommentar

Omfattande vetenskaplig verksamhet har dokumenterat oönskad, medveten eller omedveten spridningen av arter. I viss utsträckning

---

²⁹ Löwy, M, *Ecosocialism: A Radical Alternative to Capitalism Catastrophe*, Haymarket Books, 2015.

sprids arter på "naturliga" vägar. Vissa av dessa har dokumenterats vara till skada för befintliga arter. Men det finns exempel på nyttor med artspridningen, även om kanske ouppmärksam och oproblematiserad spridning är vanligast. Dessutom finns arter som inte är främmande som är skadliga.

Det tycks finnas viss tveksamhet om nyttan med jakten på invasiva främmande arter. Det har inte klart framgått om den biologiska utarmningen påverkas – och därmed påskyndas - av fenomenet invasiva främmande arter på global nivå. Det måste ställas mot inverkan av monokultur och bekämpningsmedelsanvändningen.

Det hela hänger snarast samman med hur naturen behandlas under kapitalismen som en ekonomiskt undervärderad vinstresurs. Det kan vara galet att ensidigt lägga stora ansträngningar på att jaga – och utrota – främmande arter.

En väldokumenterad utarmning av artrikedomen pågår. Detta sker på grund av kapitalismens överexploatering av naturen. En önskad biologisk mångfald kan inte klaras utan att avskaffa kapitalismen. Hur det ska gå till att hållbart hantera, använda och bevara naturtillgångarna behöver ständigt utvecklas. Med början redan nu.

Det är olyckligt med ett språkbruk som liknar främlingsfientlighet. Det är begrepp som predikas av högerextrema, men som tycks ha bestående förankring i det borgerliga samhället. Kanske är det särskilt bekymmersamt att skolbarn får lära sig att fiska efter främmande arter. Tveklöst riskerar detta att underblåsa och vidmakthålla ett borgerligt reaktionärt tankesätt bland människorna. När sättet att angripa främmande arter kan ifrågasättas blir detta språkbruk än mer olycksbådande. T.ex. fokusering på motsatsparen främmande/inhemskt och underförstår ont/gott. Ett bättre begrepp är "*hållbar omsorg om naturen på dess villkor*".

Från ekosocialistisk akademiskt och politisk inriktning ses med allvar på biologiskt arters utarmning. Den riskerar bli omöjlig att reparera för att detta hamnat utanför jordens begränsningar och behöver motverkas samtidigt med andra liknande hot, som försurning och klimathot. De nödvändiga åtgärder som sammantaget måste till för att komma till rätta med miljöhoten borde sannolikt bidra till att både minska förekomsten och lindra inverkan från de invasiva.